VNS 12/2021 vp Asuntopoliittinen kehittämisohjelma vuosiksi 2021–2028

Lausunto eduskunnan tarkastusvaliokunnalle

Mari Vaattovaara, kaupunkimaantieteen professori, Kaupunkitutkimusinstituutti Urbarian johtaja, Helsingin yliopisto

Kodin – turvallisen, terveellisen ja kohtuuhintaisen asumisen sekä viihtyisän asuinympäristön merkitys korostuu epävakauden lisääntyessä. Ilmastonmuutoksen, pandemioiden ja maailmapolitiikan luoma turvattomuus sekä niiden luomat äkilliset muutokset korostavat asuntopolitiikan tärkeyttä ja pitkäjänteisen asuntopoliittisen kehittämisohjelman merkitystä.

Nykyisen asuntopolitiikan tasoa voidaan myös osin kyseenalaistaa, kun lopputuloksena on kaupunkien osalta pienenevä mutta yhä kalliimpi asuminen, paljolti ahtaissa asunnoissa, etäällä luvatuista palveluista ja vailla viihtyisää ympäristöä. Asuinalueita vaivaa samat ongelmat kuin lähiöaikakaudella, mutta mittakaava on jopa suurempi. Matka *hellahuoneesta hotellihuoneeseen* (Vaattovaara & al. 2021; Pelsmakers & al. 2021) on pysäytettävä viimeistään nyt kun yksinasuvien määrän kasvu on hidastunut ja suurin muutos tulee liittymään vanhenevan väestön yksin asumiseen[1]. Myös väestöään vähentävien alueiden asumisen haasteet ovat pitkälti ratkaisematta. Asumisen ja työskentelyn tavat ovat muuttumassa, joten uusille linjauksille ja selkeille asuntopoliittisille tavoitteille on tilaa ja selkeää tarvetta.

Käsitteillä olevaa keskeisten ministeriöiden ja virastojen yhteistyössä valmisteltua asuntopoliittista kehittämisohjelmaa kuluvalle vuosikymmenelle on odotettu pitkään. Valmisteluun on osallistunut myös parlamentaarinen seurantaryhmä, jossa oli edustajat kaikista eduskuntapuolueista.

Työn lähtökohtana toiminut tarkastusvaliokunnan mietintö vuodelta 2018 oli ansiokas, kunnianhimoinen ja tavoitteellinen. Mietinnössä on 42 sivua yksityiskohtaisia ja eriytyneitä pyrkimyksiä. Kuultavana oli tuolloin ollut 70 asiantuntijaa ja valiokunnalle oli toimitettu tämän lisäksi lähes 40 lausuntoa. Osana mietintöä kuvattiin asetettuja tavoitteita jo vuosikymmenen takaa: ”Asuntopolitiikan tavoitteena oli turvata sosiaalisesti ja alueellisesti tasapainoiset ja vakaat asuntomarkkinat, turvata erityisryhmien asumistarpeita ja kehittää asumisen laatua. Tarkoitus oli edistää kohtuuhintaista asumista sekä kaikkien väestöryhmien mahdollisuuksia elämäntilanteeseensa sopivaan asumiseen, kestävää kehitystä, työmarkkinoiden toimivuutta ja asukkaiden vaikutusmahdollisuuksia. ” kuvataan pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen vuosille 2012—2015 laatimassa asuntopoliittisessa toimenpideohjelmassa (3.5.2012).

Nyt arvioitavana oleva asuntopoliittinen kehittämisohjelma on tarpeeseen, pitkään valmisteluun ja epävakauden lisäämään kodin ja asumisen korostumiseen sekä valmistelun aikana kasvaneeseen odotteeseen nähden jäämässä varsin vaatimattomaksi ja kovin yleisluontoiseksi. Yleisiksi taipuneet tavoitteet ovat varmasti laajasti kannatettavia. Toimenpiteet jäävät kuitenkin valitettavasti pääosin avoimiksi lupauksiksi erillisten selvitysten, tutkimushankkeiden, kartoitusten tai kehityspyrkimysten tai parantamisten

[1] Yksinasumisen kasvu hidastui vuonna 2021 https://www.stat.fi/julkaisu/cktcmksz434530b62pq3zmkvj

tekemisestä. Sen sijaan, että ohjelma esittäisi konkreettisia keinoja Tarkastusvaliokunnan mietinnössä tunnistettujen ongelmien ratkaisemiseksi, avataan useita polttavia kysymyksiä edelleen jatkovalmisteluun. On myös epäselvää, kuinka näiden lukuisten tutkimusten ja kartoitusten tuloksia tullaan hyödyntämään alkavan asuntopoliittisen ohjelman tavoitteiden toteuttamiseen.

Nykyistä hallinnointikulttuuria on myös kuvattu demokratian kriisinä. Esim. Rosanvallon 2013 kuvaa sitä, kuinka virkamiestoimintaan liittyvät väistämisen, välttämisen ja laimentamisen strategiat ovat lisääntyneet samalla kun markkinoiden ja oikeuden lisääntynyt valta heikentää uudistusten demokraattista pohjaa. Julkishallinnon tila ja rooli heikkenee, kun painetta tulee erilaisilta erityisetujaan ajavilta yksityisiltä ja julkisilta toimijoilta sekä kansalaisyhteiskunnan suunnasta. Päätökset helposti hämärtyvät, kun laillista valtaa käyttävä viranomainen joutuu keskustelemaan ja neuvottelemaan erilaisilla foorumeilla, sääntöpohjan liukuessa normeista tai selkeästi määrittyvistä tavoitteista sekoitukseen kansallisen ja kansainvälisen oikeuden tuomiovaltaa, sopimuksia ja uusia tapoja. Olemme pian julkaistavassa Kaupunkipolitiikan uusi alku? raportissamme (Mari Vaattovaara, Anssi Joutsiniemi, Martti Häkkänen & Olli Seuri (2022) nostaneet esiin vastaavia kysymyksiä niin kaupunkipolitiikan kuin julkishallinnon elivoiman edistämistehtävän osalta.

Poliittisen ja yhteiskunnallisen rapautumisen tai hiljaisen myöntymisen sijaan viranomaistyön olisi onnistuttava palauttamaan autonominen tai erillinen asema osana toimivaa demokraattista hallintokulttuuria ja elinvoimaista yhteiskuntaa. Keskeistä tässä prosessissa on avoimuus sekä selkeiden tavoitteiden ja tuloksellisuuden arviointi. Konkretia, johon voidaan tarttua, jota voidaan arvioida, parantaa tai muuttaa.

On mahdollista, että asuntopoliittisen kehittämisohjelman sisältö varovaisuudessaan jättää tilaa julkishallinnon roolin arvostelulle, sen sijaan, että se näyttäisi suuntaa ja antaisi avaimia kotiin, asumiseen - yhteiskuntarauhaan, perusturvallisuuteen, terveyteen ja kestävään tulevaisuuteen liittyviin polttaviin asumiseen ja asuinalueiden eriytymiseen liittyviin kansallisiinongelmiin vastaamiseen.

Siirtyminen sopimuksellisuuteen joidenkin alueiden kanssa (MAL) ohi hierarkisen ja demokraattisen valtakunnallisen alueidenkäytön suunnittelujärjestelmän, jonka tulisi vastata samoihin haasteisiin - korostaa demokraattisen ja avoimen hallintokulttuurin merkitystä.

Huolimatta valmistelumatkalla hieman laimentuneesta asuntopoliittisesta kokonaisuudesta, pitää esitys sisällään monia erinomaisia huomioita. Näistä kolme keskeisintä ovat asumisen laadun korostuminen, asuinalueiden kehittämisen ja segregaation vähentäminen ja nuorten omistusasumista edistävän ASP järjestelmän kehittäminen.

Lähteet:

Pelsmakers, S, Saarimaa, S & Vaattovaara, M 2022, 'Avoiding Macro Mistakes: Micro-homes in Finland Today', Nordic Journal of Architectural Research, no. 3, pp. 92-127. https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202202161974

Rosanvallon, Pierre (2006/2008) Vastademokratia – Politiikka epäluulon aikakaudella. Tampere: Vastapaino.

Rosanvallon, Pierre (2008/2013) Demokraattinen oikeutus – Puolueettomuus, refleksiivisyys, läheisyys. Tampere: Vastapaino.

Vaattovaara, MK, Joutsiniemi, A, Airaksinen, J & Wilenius, M 2021, Kaupunki politiikassa: Yhteiskunta, ihminen ja ihana kaupunki. Vastapaino.

Vaattovaara, Mari, Joutsiniemi Anssi, Häkkänen Martti & Olli Seuri (2022, tulossa) Kaupunkipolitiikan uusi alku. Selvitys kaupunkien institutionaalisesta asemasta työ- ja elinkeinoministeriön vastuulla olevan kaupunkipolitiikan kehittämisen tueksi. Työ- ja elinkeinoministeriö.